

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОБНИЦТВА І ПЕРЕРОБКИ ПРОДУКЦІЇ
ТВАРИННИЦТВА

Методи створення популяцій

М'ЯСО-ВОВНОВИХ ОВЕЦЬ

Науково-практичні рекомендації

Дніпро 2024

УДК 636.321.38.082.233:636.321.38.084:619:616-084

Автори:

В.І. Похил, В.М. Туринський, О.М. Похил, Р.А. Павленко,
Н.А. Кудрик, Д.В. Таран

За загальною редакцією В.І. Похил

Рецензенти:

І.А. Помітун, доктор с.-г. наук, професор, м. Харків
Д.П. Пиріг, кандидат с.-г. наук, доцент, м. Львів

Методи створення популяцій м'ясо-вовнових овець: наук.-практ. рекомендації / В.І. Похил, В.М. Туринський, О.М. Похил, Р.А. Павленко, Н.А. Кудрик, Д.В. Таран; за заг. ред. В. І. Похила. Дніпро, 2024. 30 с.

Наводиться аналіз стану м'ясо-вовнового вівчарства Дніпропетровської області. Пропонуються різні варіанти промислового схрещування тонкорунних та напівтонкорунних маток с баранами-плідниками інтенсивних м'ясних порід, розглянуто потенціал м'ясної продуктивності овець.

Рекомендації можуть використовувати науковці в галузі вівчарства, фахівці агропідприємств різної підпорядкованості.

Затверджено на кафедрі ТВППТ (протокол № 2 від 03 вересня 2024 р.)

Затверджено НТР ДДАЕУ (протокол № 1 від 12 вересня 2024 р.)

ISBN 978-617-518-377-9

© Дніпровський державний аграрно-економічний університет, 2024

© Колектив авторів, 2024

Вступ

З початку тисячоліття значно змінилися економічне середовище та пріоритети виробництва продовольчої і сільськогосподарської продукції. Це має відповідні наслідки для світового сільського господарства, в тому числі для роботи аграрних формувань різної підпорядкованості в Україні.

Світові ринки збуту продуктів харчування та сільського господарства швидко розвиваються, при цьому спостерігається тенденція до збільшення міжнародних товарних цін. Україна є одним із головних експортерів багатьох важливих сільськогосподарських товарів, серед яких: пшениця, кукурудза, насіння соняшнику. Українські товаровиробники можуть бути головними учасниками на деяких ринках Європи та Азії таких видів продукції як м'ясо ягнятини і баранини. Але темпи розвитку цієї галузі не задовольняють підвищені вимоги аграрного сектора виробництва, а ті резерви, що пов'язані з генетичним потенціалом продуктивних ознак не в повній мірі використовуються для вирішення питань забезпечення громадського сектору продуктами харчування та сировиною для переробної промисловості [1].

Економічна ситуація на ринку продукції галузі вівчарства всередині країни, інтеграція України в світовий ринок сільськогосподарської продукції, потребують вирішення питання підвищення її ефективності. Значна увага у сучасному інтенсивному вівчарстві приділяється виробництву м'яса ягнятини та молоді баранини. Основними методами, що можуть забезпечити ріст виробництва м'яса баранини та вовни, при одночасному зниженні витрат на їх отримання, є впровадження сучасних енергоощадних технологічних рішень при утриманні овець, покращення умов годівлі та удосконалення методів племінної роботи з використанням перспективних досягнень в науці.

Разом з тим, спеціалізація вівчарства на виробництві баранини вимагає наявності порід та типів тварин, що відрізняються високою м'ясною і молочною продуктивністю, скоростиглістю, мають позитивну комбінативну здатність продуктивних ознак на фоні багатоплідності та збереженості. Цим вимогам в повній мірі відповідають породи інтенсивного м'ясного та м'ясо-

вовнового напрямку продуктивності, найважливішою біологічною особливістю яких є скоростиглість [2, 3, 12].

Одним з методів створення світового та вітчизняного вівчарства м'ясного напрямку є схрещування тонкорунних, напівтонкорунних та помісних овець різного походження з баранами-плідниками сучасних порід, основними з яких є асканійська м'ясо-вовнова, придніпровська м'ясна, тексель, полл-дорсет, шароле, вандей, суффольк, меріноленд, дорпер та ін.) [10, 11, 12, 20].

Для підвищення м'ясної продуктивності тонкорунних та напівтонкорунних порід, дослідженнями також встановлено доцільність використання тварин курдючних і молочних порід (гісар, лакун), помісі яких при промисловому схрещуванні дають позитивні результати за м'ясною продуктивністю, не втрачаючи при цьому якості вовни.

Загальною метою для суб'єктів господарювання, при виробництві продукції вівчарства, повинно бути безперервне покращення породного і класного складу овець за рахунок щорічного отримання і вирощування висококласного, більш продуктивного молодняка для ремонту стада. Тому вирішальними факторами в цих процесах є оцінка тварин, випробування їх за власною продуктивністю та якістю нащадків, відбір, інтенсивне розведення кращих тварин і підбір пар для парування [8, 25].

Потенціал м'ясної продуктивності овець у Дніпропетровській області

Одним із раціональних шляхів підвищення економічної ефективності вівчарства є збільшення кількості овець спеціалізованого м'ясного напрямку, які дають можливість підвищити виробництво м'ясної продукції.

У Дніпропетровській області розводять породи овець, які добре адаптовані до сучасних технологічних режимів виробництва: асканійська тонкорунна порода; асканійська м'ясо-вовнова (АМД), придніпровська м'ясна (ПМ), асканійський кросбред, прекос, суффольк, меріноленд, романівська, гісарська. У різних господарствах розводять двох- та трьохпородних помісей з однорідною і неоднорідною вовною за тониною та забарвленням, що характеризуються відмінними м'ясними якостями [12, 13, 14].

Асканійська тонкорунна порода (АС) – порода вовно-м'ясного напрямку продуктивного використання була створена академіком М.Ф. Івановим впродовж 1925-1935 років. Вона відрізняється високою вовною продуктивністю та скоростиглістю, значною живою масою та пристосованістю до різних природно-кліматичних і кормових умов.

Покращення племінних і продуктивних якостей овець асканійської тонкорунної породи здійснюється за рахунок створення відповідних умов годівлі та методів селекційно-племінної роботи, особливо це стосується розведення по лініям, використовуючи при цьому перспективних баранів-плідників за рівнем відтворювальної здатності, м'ясності, вовновості [6, 7].

Краще поголів'я даної породи на Дніпропетровщині зосереджено в ТОВ «Агро-Інвест» Солонянського району. Тварини мають добру вовнову і м'ясну продуктивність: настриг чистої вовни – до 2,5 кг, жива маса маток – до 50-60 кг, середньодобові прирости при інтенсивній відгодівлі молодняку – до 180 г.

Робота з вівцями асканійської тонкорунної породи в господарствах повинна бути спрямована на утримання тварин з міцною конституцією яка

поєднується з високою вовноюю і м'ясною продуктивністю на основі збереження рівня відтворювальної здатності [5].

Асканійська м'ясо-вовнова порода (дніпропетровський тип) (АМД) – зосереджена в різних господарствах регіону. Жива маса баранів – 90-100 кг, маток – 50-55 кг. Вівці даної породи характеризуються достатньо високими показниками продуктивності та відрізняються від інших порід скоростиглістю, м'ясністю та добрими вовновими якостями [14]. Ягнята народжуються великими (3,5-4,0 кг), добре розвиненими. Середній настриг немитої вовни на одну голову складає 4,5-5,1 кг, а чистої – до 3,0 кг, при виході митого волокна 58 %. Забійна маса 4-місячних ягнят становить 10-12 кг, а забійний вихід – 44,8-45,5 %.

Вони мають міцну конституцію, живий темперамент, гарну витривалість і пристосованість до агроекологічних умов степової зони України. Поряд з гармонійною будовою тіла та явно вираженими м'ясними формами мають добре розвинений, але не грубий кістяк. Як барани-плідники, так і репродуктивне поголів'я мають комолу голову, без складок шкіри, гарну оброслість черева та помірну ніг. Плодючість маток – не менше 20-25 % двієнь. Рівень молочності забезпечує повноцінний розвиток ягнят.

Придніпровська м'ясна (ПМ) – виведена вченими Дніпровського ДАЕУ впродовж 2005-2015 років. Дорослі вівці породи придніпровська м'ясна мають міцну конституцію. За типом оброслості та будовою тіла їх віднесено до овець м'ясного напрямку продуктивності. Вони мають приземкуватий, видовжений тулуб, округлі форми ребер, гарно виповнені м'язами стегна, попереку, шию, об'ємне черево.

За параметрами вовнового покриву, вівці даної породи відносяться до напівтонкорунних (тонина вовни переважно 58 якості) та мають замкнену штапельну будову руна. Жива маса баранів-плідників знаходиться в межах 95-120 кг, дорослих вівцематок – 57-69 кг, ярка річного віку – 48-55 кг, баранчиків – 51-58 кг.

За показниками росту та розвитку молодняк породи придніпровська

м'ясна при народженні перевищує однолітків – дніпропетровського внутрішньопородного типу (АМД) на 6,3-11,6 %. При відлученні баранці та ярки породи (ПМ) з високою вірогідністю перевищують своїх однолітків АМД за живою масою на 18,2-23,9 %. Середньодобовий приріст у баранчиків та ярк до відлучення відповідно становить 237-203 г, що на 33 і 25,2 % більше в порівнянні з однолітками АМД, а за коефіцієнтом росту вони переважають їх на 12,9-18,2 %.

За передзабійною живою масою баранчики породи ПМ у 8-місячному віці перевищують своїх однолітків АМД на – 12,1 %, масою туші на – 20,2 %, при забійному виході 48,7-49,4 проти 45,6 % у одноліток АМД та 43,0 % у чистопородних овець асканійської тонкорунної породи (АС), а за коефіцієнтом м'ясності домінування становить 32,9 %. Рівень відтворювальної здатності репродуктивного поголів'я породи ПМ знаходиться в межах 140-145 %, що перевищує чистопородних однолітків АМД і АС на 15-22 %.

Вівцематки характеризуються доброю молочністю та відмінними материнськими якостями. Завдяки цьому, збереженість ягнят до відлучення знаходиться на рівні 96,8-97,6 % [19].

Суффольк (Suffolk) – англійська м'ясо-вовнова порода овець. Плодючість вівцематок 140-190 %, первокоток – 130-180 %. Маса ягнят при народженні: одинаків – 5,0-7,7 кг, двійневих – 4,2-5,0 кг, трійневих – 3,5-4,0 кг. Середньодобові прирости ягнят 280-400 г. У віці 4-х місяців їх жива маса становить 35-40 кг. Статева зрілість настає у віці 6 місяців. Це скоростигла порода овець, яка має туші відмінної якості і ніжне, нежирне висококалорійне м'ясо. Забійний вихід складає 50-52 %.

Вівці породи суффольк добре пристосовані для стадно-відгінного утримання на інтенсивних пасовищах. Вони не вибагливі до умов утримання та годівлі, мають гарний імунітет, стійкі до захворювання ніг і уражень внутрішніми паразитами. Легко адаптуються до різних природно-кліматичних умов, зберігаючи при цьому високий рівень відтворювальної

здатності, легкі ягніння, довший період технологічного використання за рахунок більшої тривалості життя. При стійловому утриманні порода дуже продуктивна. За відповідних умов утримання і годівлі фахівці відзначають прискорений ріст ягнят, де їх маса до 70-ти денного віку збільшується до – 25-33 кг.

Тварини даної породи особливо популярні при промисловому схрещуванні. Вони визнані кращими термінальними плідниками в поєднанні з вівцематками і ярками різних порід з метою отримання та вирощування помісних ягнят на забій та виробництва ягнятини і баранини вищого ґатунку. Завдяки скоростиглості і міцній конституції помісні ягнята дуже швидко досягають високої живої маси, а при забої мають нежирну тушу [9, 24].

Мериноленд. Вівці даної породи характеризуються добрим екстер'єрно-конституціональним профілем. Висота в холці у баранів-плідників – 90-100 см, вівцематок – 70-80 см. Жива маса – відповідно 125-160 і 75-90 кг. Тварини цієї породи характеризуються клинчастою і довгою головою та мають білу рунну вовну, яка доходить до лінії очей. Вуха довгі, злегка висячі. Груди широкі і глибокі. Стегна добре виповнені м'язовою тканиною. Ноги мають правильну постановку.

Настриг вовни у баранів становить 6,5-7,0 кг, у вівцематок – 4,0-5,0 кг. Високоякісна мериносова вовна має товщину від 26 до 28 мікрон.

Вівці породи мериноленд характеризуються поліестричністю та доброю адаптогенністю до розведення в різних природно-кліматичних зонах. Плодючість вівцематок – висока 212-227 %, при 1,25 ягнінні в рік. Вони відрізняються добрими материнськими якостями.

Вівцематок мериноленд використовують як при чистопородному розведенні, так і промисловому схрещуванні з баранами м'ясних порід для збільшення виробництва високоякісної баранини.

Прекокс – порода зосереджена в ТОВ «Пітер» Павлоградського району Дніпропетровської області. Тварини відрізняються добрими м'ясними якостями та відповідною вовною продуктивністю. Вони використовуються

в системах схрещування з вівцями інтенсивних м'ясних порід, що знаходяться в діапазоні якісних характеристик вовни.

Романівська порода – зосереджена в багатьох фермерських господарствах області. Вона одна з найпоширеніших порід універсального напрямку з невеликою перевагою в бік м'ясного використання.

Тварини характеризуються міцним, добре розвиненим кістяком, мають невелику, суху, довгу, горбоносу голову зі стоячими вухами. Тулуб округлий, бочкоподібний, при цьому лінія холки, спини та крижів пряма, хвіст короткий (8-10 см) та міцні, прямі, широко поставлені кінцівки.

Вівці бажаного типу мають міцну конституцію, середній зріст, міцний кістяк, добре розвинену мускулатуру, широкі і глибокі груди, комолу голову. У овець даної породи відзначається добре виражений статевий диморфізм, де барани крупніші за вівцематок. Вони мають більш грубий і міцний кістяк, широко поставлені кінцівки і значну горбоносність голови.

Для овець романівської породи характерна висока плодючість – 230-270 %. В стаді вівцематок, в залежності від віку, зустрічаються особини, в яких одне ягня – 6-8 % маток; по два – 38-40 %, по три – 44-46%, від чотирьох до восьми ягнят в приплоді – 8-10 %. Вівцематки поліестричні, завдяки чому можна отримувати ягніння двічі на рік або тричі на два роки. При певних умовах утримання статева зрілість настає рано – у 8-10 місяців.

Річний настриг вовни у баранів складає 2,5-3,5 кг, у маток – 1,4-1,8 кг. Вовна використовується в основному у валяльному виробництві. Жива маса баранів – 65-75 (до 100) кг, вівцематок – 45-55 (до 90) кг. Скоростиглість задовільна – у 100-денному віці ягнята мають живу масу 20-22 кг, у 8-9 місячному – 35-40 кг.

Завдячуючи своїй поліестричності та багатоплідності, романівських овець використовують в породотворному процесі, а з метою збільшення виробництва м'яса – при промисловому схрещуванні з подальшим отриманням відгодівельного та репродуктивного молодняка [17].

Гісар – порода зосереджена локально в Петриківському районі Дніпропетровської області. Тварини мають міцну конституцію та пристосовані до пасовищного утримання і розведення в умовах різних агроекологічних зон України.

Жива маса баранів становить 100-110 кг, маток до 70-75 кг. Молодняк гісарської породи характеризується високою скоростиглістю. У 4-4,5-місячному віці вони досягають живої маси 38-45 кг, що забезпечується високою молочністю маток.

Численними дослідженнями зі схрещування баранів породи гісар з вівцематками тонкорунних, напівтонкорунних та інших порід встановлено перевагу помісей першого покоління над однолітками материнської породи за живою масою на рівні 15-25 %.

З метою покращення м'ясних якостей аборигенних порід овець товаровиробники останнім часом проводять промислове схрещування, де в повній мірі використовуються барани-плідники породи гісар. Отриманий помісний молодняк в залежності від походження характеризується добрими м'ясними якостями.

За зовнішнім виглядом помісний молодняк різного походження відрізняється відносно більш широким, глибоким тулубом, з добре розвиненим попереком та значно вираженими м'ясними формами ніж у материнських порід.

Туші помісей, в порівнянні з однолітками материнських порід, характеризуються високим виходом відрубів I гатунку та мають кращий розвиток м'язової тканини в межах плече-лопаткового відділу, спини та тазостегнової зони.

Виходячи з якісних характеристик продуктивних ознак у наявних популяцій овець в межах Дніпропетровської області, можна зробити висновок, що використання нових типів дозволить отримувати значно вищі прибутки в галузі за рахунок виробництва м'яса. Тому, з метою досягнення відповідної мети необхідно проводити промислове схрещування

тонкорунних і напівтонкорунних маток з баранами інтенсивних м'ясних порід (придніпровська м'ясна, тексель, полл дорсет, суффольк, шароле, вандей, мериноленд) та грубововнових (гісарська) [26].

Використання промислового схрещування для підвищення м'ясної продуктивності овець

Зацікавленість у виробництві м'ясної сировини для переробної промисловості та екологічно чистих, висококалорійних, мало холестеринових продуктів харчування для населення спонукає багатьох товаровиробників завозити поголів'я овець із закордону, оскільки вони мають значний потенціал м'ясної продуктивності. Разом із значним потенціалом м'ясності дані породи не районовані в зоні іншого агроекологічного навантаження та часто відзначаються зниженою адаптогенністю.

З метою отримання високоякісної баранини та покращення рентабельності галузі рекомендуємо використовувати баранів-плідників нових генотипів овець м'ясного напрямку продуктивності для промислового схрещування з тваринами аборигенних порід в господарствах різних форм власності, за умови відповідної кормової бази [8, 18].

Залежно від мети і поставлених завдань у вівчарстві застосовують просте (двохпородне) та складне (трьохпородне) промислове схрещування.

При двохпородному схрещуванні рекомендуємо отримувати помісей першого покоління, яких після відгодівлі або нагулу необхідно реалізувати на м'ясо в перший рік технологічного використання. Даний технологічний прийом бажано проводити за наступною схемою (рис. 1) [16, 22].

Основну породу маток ділять на дві частини. Кращу частину (близько 60 % від поголів'я вівцематок) утримують при чистопородному розведенні з метою отримання репродуктивного поголів'я для ремонту стада, а менш

цінну частину (40 %), схрещують із баранами покращуючих інтенсивних м'ясних порід.

Напівкровне репродуктивне поголів'я маток (помісі першого покоління) повторно схрещують з баранами-плідниками іншої лінії покращуючої породи. Вівцематок бажаного типу (3/4-кровних) за рівнем відтворювальної здатності та м'ясності розводять «в собі». Напівкровних і 3/4 кровних баранців реалізують на м'ясо.

Вівці інтенсивного м'ясного типу, згідно виробничого спрямування, повинні поєднувати відмінну відтворювальну здатність та високу м'ясну, вовнову продуктивність, відповідну до фізико-технічних властивостей вовну, при відмінній адаптогенності до природно-кліматичних і технологічних умов їх розведення.

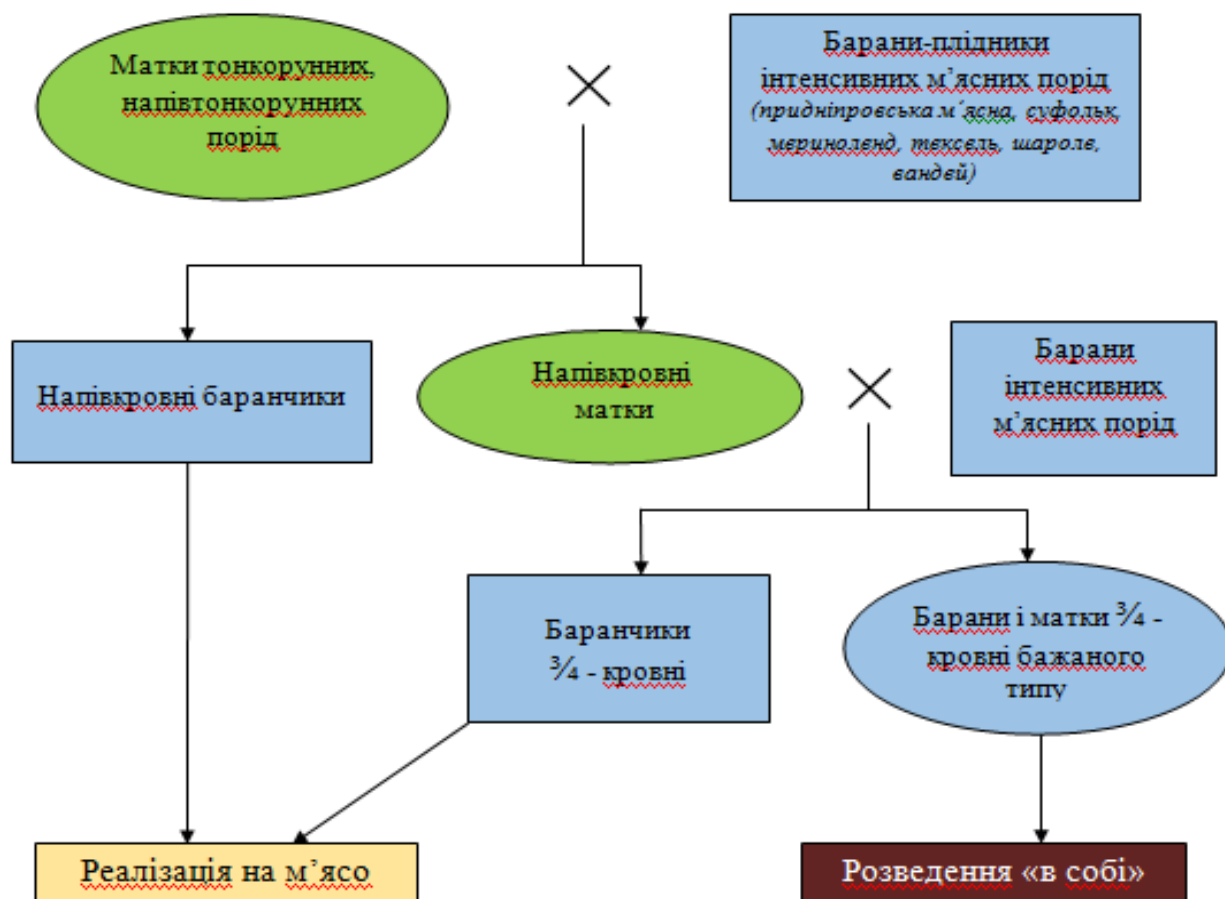

Рис. 1. Схема двохпородного промислового схрещування

При використанні складного (трьохпородного) промислового схрещування на початковій стадії необхідно вівцематок тонкорунних та напівтонкорунних порід схрещувати з баранами м'ясних порід (ПМ, суффольк, мериноленд, тексель), що характеризуються доброю поєднувальною здатністю при схрещуванні. В подальшому, на помісних вівцематках першого покоління використовувати баранів-плідників іншої покращуючої породи, що добре зарекомендували себе в зоні Придніпров'я (шароле, вандей) (рис. 2).

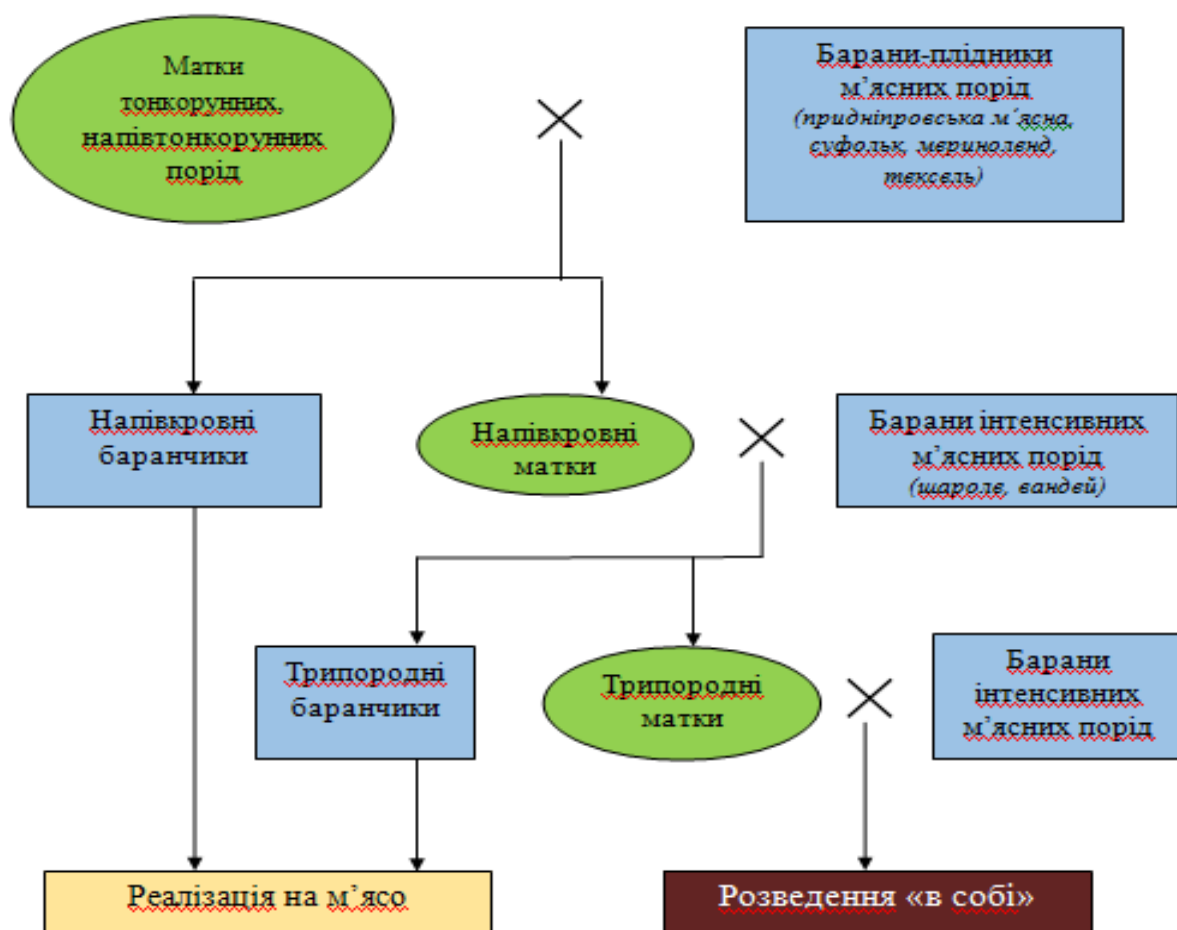

Рис. 2. Схема трьохпородного схрещування

Двох- і трьохпородні помісі, як правило, відрізняються більш високою інтенсивністю росту, життєздатністю. Вони можуть досягати в ранньому віці великої живої маси і давати високоякісне (за поживною цінністю і смаковими якостями) м'ясо. Вирощування молодняка, отриманого від таких

схрещувань, має кращі показники економічної ефективності, ніж їх чистопородні однолітки.

Таким чином, на підставі багаторічної практичної роботи пов'язаної з розробкою технологічної схеми підвищення м'ясної продуктивності овець аборигенних порід зони Придніпров'я слід зазначити, що застосування міжпородного схрещування дає можливість досить швидко перетворити стадо овець у необхідному напрямі. Серед отриманих за рахунок промислового схрещування нових генотипів, трьохпородні помісі краще поєднують в собі цінні якості покращуючих порід за рівнем м'ясності.

Ознаки відбору в стадах овець м'ясного та м'ясо-вовнового напрямку продуктивності

Основними ознаками, що впливають на підвищення рівня м'ясної продуктивності галузі вівчарства, є: плодючість і молочність маток, швидкість росту, витрати корму, м'ясність, будова тіла, життєздатність ягнят [21].

Плодючість вівцематок оцінюється за кількістю всіх ягнят при народженні в розрахунку на одне ягніння. Ця генетично обумовлена ознака вказує на можливий об'єм отриманої продукції від кожної вівцематки.

Від рівня молочної продуктивності вівцематки (повноцінність лактопоезу) залежить ріст, розвиток і збереження ягнят. Основний метод підвищення молочності маток – це відбір за власною продуктивністю і генотипом, а також запровадження схрещування з використанням плідників спеціалізованих молочних порід.

За будовою тіла вівці бажаного типу м'ясного напрямку продуктивності повинні характеризуватися широким і глибоким тулубом, довгою, рівною спиною, широкою і округлою грудною клітиною, добре розвиненими м'язами стегон, нормально розвиненим кістяком, широко поставленими кінцівками. Вираженість м'ясних форм прижиттєво у овець встановлюється візуально на основі загальної оцінки статей тіла і розміру тварини.

Жива маса тварин ототожнюється з масою туші отриманої при забої овець. Породи овець, що мають великий екстер'єрний профіль, характеризуються високою скоростиглістю, але разом з тим вони мають підвищену вимогливість до забезпеченості кормами.

Скоростиглість – важлива селекційна ознака. Разом з тим, інтенсивність росту обумовлює термін господарського використання овець. Скорочення термінів вирощування молодняка з метою отримання кінцевої продукції, знижує витрати кормів, в тому числі, на приріст живої маси. Таким чином, відбір овець за величиною середньодобового приросту сприяє відбору на підвищення ефективності використання корму [21].

Відбір поголів'я за рівнем м'ясної продуктивності проводиться також на підставі результатів контрольного забою молодняка. Туші тварин бажаного типу повинні мати добрий розвиток м'язової тканини, тонкий зовнішній жировий полив туші, накопичення жиру в міжм'язовому просторі, а м'язова тканина характеризуватись високою біологічною і харчовою цінністю [23].

Технологія утримання тварин

При утриманні овець різних статевих-вікових груп необхідно передбачити відповідні умови, кількість приміщень, що забезпечують повноцінну життєздатність генофонду тварин. Рекомендовані вимоги до розміру приміщення, де утримуються вівці, в розрахунку на одну голову наступні, м²:

- вівцематки – 1-1,4;
- вівцематки з ягнятами – 1,4-1,8;
- материнські загони (малі сакмани) – 1,7-2,0;
- ягнята на відгодівлі – 0,8-1,4.

Площа загону (базу) для вільного утримання овець різних груп, повинна бути за розміром в чотири рази більша по відношенню до приміщення, де утримується відповідна категорія тварин.

Приміщення та загони для утримання овець різних статевих-вікових груп повинні забезпечувати захист тварин від вітру, дощу та снігу, а також гарантувати сприятливі умови для розвитку молодняку у відповідні періоди – як постнатальний, так і відгодівельний. При утриманні тварин необхідно забезпечити вентиляцію у приміщеннях з метою попередження загазованості та підвищеної вологості. Приміщення для утримання молодняку повинні бути без протягів. При годівлі овець різних технологічних груп, необхідно попередити фекальне забруднення корму [9].

Утримання овець різних технологічних груп необхідно проводити згідно прийнятої в господарстві технології.

Через 3-5 днів після ягніння, маток з ягнятами з індивідуальних станків (клітки-кучки) об'єднують в сакмани (групи). У сакмани об'єднують вівцематок, ягнята яких однакові за віком та розвитком. Початковий розмір сакманів становить 5-10 маток, в подальшому їх збільшують до 45-50 маток. Збільшення сакманів проводять через 7-10 днів. Вівцематок зі слабкими і двійневими ягнятами виділяють в окремі сакмани.

При досягненні ягнятами десятиденного віку молодняк необхідно переводити на кошарно-базовий метод утримання. Суть його полягає в тому, що весь світловий день підсисних вівцематок утримають і годують окремо від ягнят на базу, розділеному на секції (оцарки) для кожного сакману. На кожен сакман має бути по два оцарка – один в кошарі, інший на базу.

У міру збільшення сакманів за кількістю вівцематок відповідно збільшують площу оцарків в кошарі і на базу. Впродовж дня маток спочатку тричі, а в міру росту ягнят і зменшення кількості молока у маток – двічі, і в подальшому – лише один раз допускають до ягнят для підсосу в їх оцарках, що розташовані в кошарі.

Відсутність вівцематок протягом дня створює більш сприятливий мікроклімат в приміщенні. При цьому вологість і загазованість повітря в зоні розташування молодняку знижується на 10-15 %. На площі, вільній від вівцематок, ягнята більше рухаються, активно використовують «столовки», що позитивно впливає на їх ріст та розвиток. Ягнята, вирощені кошарно-базовим методом, мають вищу живу масу, ніж при їх постійному утриманні спільно з матками. За такої системи утримання падіж ягнят знижується на 5-10 %, оскільки вони виростають більш міцними, життєздатними.

Для забезпечення повноцінного лактопоезу раціон лактуючих маток в перші два місяці повинен складатися з 1-1,5 кг сіна доброї якості, 3-4 кг силосу або сінажу, 0,3-0,5 кг кормової соломи (ячмінна, вівсяна, горохова) і 0,4-0,5 кг концентрованих кормів.

З 20-денного віку, а в подальшому в зв'язку зі зменшенням молочності маток, проводять постійну підгодівлю ягнят – в середньому на голову 50 г концентрованих кормів, 100 г сіна доброї якості і 100 г силосу або сінажу впродовж дня.

При інтенсивному утриманні поголів'я овець м'ясного напрямку, молодняк відлучають від маток, починаючи з 3-х місячного віку. Основним критерієм при цьому є жива маса ягнят, рівень якої повинен бути не менше 20 кг. Після відлучення молодняк переходить на повноцінне споживання кормів рослинного походження та поділяють на дві статеві групи: ярочок і баранців.

Загальні знання про годівлю овець

Годівля овець різного напрямку продуктивності є одним з ключових моментів, де баланс поміж поживними елементами є критичним за умови необхідності досягнення генетично можливих рівнів продуктивних ознак.

Найкращим в інтенсивному вівчарстві є той ефективний шлях за якого тварина перетворює енергію кормових засобів в енергію продукції (м'ясо,

молоко, вовна).

У годівлі овець використовують всі види кормів, що пережовуються. Основним кормом влітку є трава природніх та поліпшених пасовищ. У зимово-стійловий період утримання використовують сіно різного походження, ячмінну солому, кукурудзяний силос, сінаж в подрібненому стані та концентрований – у формі гранульованого готового корму або як зернова суміш, що складається із зерна різних видів злаків, жому та соєвого шроту.

При плануванні раціональної збалансованої годівлі репродуктивної категорії овець необхідно:

- більше використовувати в якості основних корми рослинного походження та менше концентратів;
- по можливості збільшити термін випасання тварин на пасовищі – мінімум до середини грудня. Під час зимово-стійлового утримання, давати можливість вівцям, особливо вівцематкам використовувати пасовища, так як вони в цей час можуть покрити майже половину своєї добової потреби в поживних речовинах. Навіть під сніговим покривом вівці шукають корм і пасовищу це не шкодить;
- підсисний період утримання повинен бути не більше 60-90 днів. При досягненні молодняком оптимальної живої маси, відповідно до рекомендації за породою, даний період можна скоротити до 60-85 днів;
- при заготівлі сіна і силосу необхідно враховувати, що лише високоякісний і поживний зимовий корм може мінімалізувати його витрати на отримання одиниці продукції;
- порівняно дороге сіно бобових трав можна частково замінити на кормову ячмінну солому.

При утриманні овець різних статевих-вікових груп необхідно згодовувати раціональну кількість корму, яка повинна відповідати фізіологічному стану тварин, періоду технологічного використання, так як надлишок кормових засобів менш ефективний, а недостатня їх кількість

може нашкодити здоров'ю тварин.

При забезпеченні повноцінної годівлі овець необхідно також пам'ятати, що кількість (об'єм) спожитого корму у вівчарстві залежить від:

- групи технологічного використання тварин (барани-плідники впродовж року, а також в період інтенсивного використання (парувальний період) споживають більше кормів, ніж вівцематки та молодняк);

- фізіологічного стану (вівцематки підсисного періоду утримання споживають більше кормів, ніж незапліднені, а матка з двома ягнятами більше, ніж з одним);

- живої маси тварин (у овець з показником вгодованості більшої за середній рівень, споживання кормів і швидкість їх перетравлення вище);

- хімічного складу корму (молодий багатий білком корм перетравлюється в рубці швидше, ніж ті, які містять значну кількість сирої клітковини);

- високопротеїнові корми інтенсивно дисимілюються і як результат швидко з'являється місце для нового надходження корму);

- способу зберігання (силос поїдається в меншій кількості, ніж сіно).

В залежності від фізіологічного стану необхідно пам'ятати, що рівень потреби організму вівцематок в органічних речовинах нерівномірний за часом. Несуягні вівцематки або першої половини суягності можуть отримувати, без шкоди здоров'ю, в основному економічний корм, за рахунок інтенсивного використання пасовищ, а також сіно, силос і мінеральні добавки (табл. 1).

Таблиця 1.

Референтний рівень засвоєння органічних речовин вівцематками

Продуктивність	Засвоєння органічних речовин, %
Суягність: до 105 днів	55,0
від 105 дня до ягніння	60,0
Лактація: 1 ягня	70,0
2 ягняти	80,0

До основних положень при організації годівлі вівцематок другої половини суягності (від 105 діб і далі засвоюваність органічних речовин більше 60,0 %) відносяться наступні заходи:

- необхідно в раціоні забезпечити споживання лише якісного, бездоганно чистого корму;
- уникати раптової зміни структури раціону (як за видами корму так і їх поживністю);
- кількість кукурудзяного силосу на добу необхідно планувати об'ємом максимум 2,0 кг з додатковим введенням в раціон необхідної кількості білку за рахунок сіна/ соломи;
- забезпечити вівцям вільний доступ до вітамінізованого мінерального корму (вітамін А – життєва енергія для ягнят);
- надати додаткову кількість концентратів, так як в цей період знижується об'єм споживання основного корму через зменшення об'єму рубця за рахунок розвитку плода.

При утриманні вівцематок з ягнятами необхідно пам'ятати, що засвоєння поживних речовин організмом в період лактації становить 70,0-80,0 % від спожитого корму, при цьому необхідно дотримуватись основних технічних положень, головними з яких є:

- уникати раптової зміни раціону в останні тижні суягності (зміна якості молока, діарея у ягнят);
- вівцематок з двійнятами, по можливості, годувати окремо, з розрахунку 0,3 кг концентрату для одного ягняти;
- забезпечити вільний доступ до вітамінно-мінеральних добавок.

Основними джерелами білка (протеїну) для лактуючих вівцематок та підсисного молодняку може бути: соєвий шрот, пшеничні висівки, пивна дробина, льняний шрот, ріпаковий шрот, соняшниковий шрот.

Високоенергетичними зерновими кормами, що використовуються при годівлі вівцематок і молодняку є кукурудза, ячмінь, пшениця, збагачений добавками меляси буряковий жом.

Лактуючі вівцематки страждають від дефіциту білка, особливо в перші три місяці лактації. Для покращення забезпеченості рівня протеїну в раціоні лактуючих вівцематок необхідно додатково вводити в раціон концентровані зерносуміші власного виробництва. Зерно слід згодовувати в частково подрібненому або плющеному стані.

При годівлі овець негативний вплив мають раціони, в яких недостатня кількість енергії або її занадто багато. Ознаками дефіциту енергії в раціоні ягнят є зменшення темпів росту і розвитку молодняку, втрата живої маси, яка може привести до летального відходу. У вівцематок дефіцит енергії раціону супроводжується зниженням живої маси, погіршенням репродуктивних якостей (зниження багатоплідності), зменшення кількості молока або відсутність його секреції. У баранів-плідників аналогічно – зниження живої маси, репродуктивної здатності (об'єм, якість еякуляту).

Негативний вплив на вовнову продуктивність незбалансованих раціонів годівлі за енергією проявляється у зниженні тонини вовнових волокон (голодна тонина), їх випадінні та облісінні частин тіла овець. При недостатній кількості енергії раціону знижується імунітет, що призводить до захворювань.

При передозуванні раціону за об'ємом та поживністю значно збільшується загальна кількість жирової тканини, що призводить до загального ожиріння, при якому жирові відкладення погіршують продуктивність овець та їх відтворювальну здатність [11].

Технологія відгодівлі та нагулу ягнят

Молоді тварини значно ефективніше, ніж дорослі, використовують поживні речовини корму. Найбільш інтенсивний розвиток у них припадає на період від 4-х до 6-8 місяців. М'ясо молодих тварин краще засвоюється організмом людини, воно ніжне, не має специфічного присмаку.

Організація відгодівлі молодняку повинна розпочинатись з правильної організації умов утримання та годівлі вівцематок і ягнят у підсисний період. Для кращого розвитку молодняку при підготовці його до відлучення і постановці на відгодівлю необхідно в підсисний період ягнята отримали достатню кількість материнського молока і рано були привчені до поїдання грубих та концентрованих кормів. Високий рівень протеїну в раціоні сприяє підвищенню інтенсивності росту ягнят, збільшенню їх живої маси. Переведення молодняку на нижчий рівень протеїнової годівлі призводить до зниження їх росту, що в подальшому є основою зниження м'ясних і забійних якостей.

Залежно від прийнятої технології та виробничих умов відлучення молодняку проводять в 2, 3 та 4 місяці. Фізіологічно відлучення можна проводити при досягненні ягнятами живої маси 10-12 кг.

Розрізняють інтенсивну і помірну відгодівлю молодняка. При інтенсивній відгодівлі живу масу ягнят до 4-5-місячного віку доводять до 33-36 кг. При такій організації витрати корму на кілограм приросту живої маси складають 4,5-5,5 к. од. При помірній відгодівлі живої маси 32-35 кг ягнята досягають в 7-8-місячному віці, з витратами корму на кілограм приросту живої маси 6-8 к. од.

Можливі варіанти відгодівлі без концентратів. У цьому випадку раціон повинен включати суміш трав. Термін відгодівлі при цьому подовжується.

Нагул овець на природних і покращених пасовищах – один з найбільш простих і дешевих способів виробництва баранини. При проведенні нагулу враховуються біологічні особливості овець – добра пристосованість до пасовищного утримання, здатність поїдати велику кількість видів рослин.

У степовій зоні України для нагулу овець сприятливі типчакові, злаково-різнотравні, пирійні, мятликові та інші пасовища. Найбільш доцільне стравлювання молодих рослин, що мають більшу поживну цінність.

При великій розораності земель необхідно створювати високопродуктивні кормові угіддя – культурні пасовища з однорічними і

багаторічними кормовими культурами. У Дніпропетровській області для нагулу овець доцільно висівати житняк, костер безостий, райграс, тимофіївку лучну, пирій безкориневий і солончаковий, еспарцет, люцерну синьогібридну і жовту, буркун білий та жовтий.

Утримувати овець на пасовищах можна впродовж 8-10 місяців. Для раціонального використання пасовищ застосовують загігнне випасання. Періодична зміна пасовищ запобігає зараженню тварин гельмінтами та іншими захворюваннями. Випасання розпочинають до сходу сонця. З 10.00-11.00 год. до 14.00-16.00 год. випасання переривають для відпочинку. З настанням вечірньої прохолоди випасання відновлюють до темряви. Для напування овець використовують корита для води або спеціальні поїлки.

Потреба овець у воді залежить від температури повітря, якості пасовища. Середньодобове споживання води – в межах від 2-3 до 5-6 л на голову на добу в залежності від пори року. На пасовищі овець впродовж дня напувають 2-4 рази. Вода повинна відповідати зоогігієнічним нормам.

Ветеринарно – санітарні заходи при утриманні овець

Ветеринарне благополуччя у вівчарстві, залежить від умов утримання, годівлі, природно-кліматичних факторів та своєчасних лікувально-профілактичних заходів.

Вартість захворювань овець можна виразити в кількості летальних випадків у стаді, втрати приплоду, хворих або травмованих овець, витрат на ліки, та в кінцевому результаті втрати прибутку. Оскільки вівці в господарствах хворіють декілька разів впродовж року, вартість щорічного захворювання стада може бути доволі високою.

Летальні випадки при захворюваннях, поганий санітарно-гігієнічний стан тварин, низькі показники плодючості вівцематок, недостатній ріст і

розвиток молодняку знижують очікуваний рівень економічної ефективності галузі.

Дотримання та виконання даних заходів важливе не лише для максимального збереження тварин, реалізації генетичного потенціалу продуктивності, а і для охорони здоров'я людей.

Важливою вимогою профілактики захворювань є недопущення накопичення глибокої підстилки та загазованості у вівчарських приміщеннях.

Основним технологічним фактором, який забезпечує суттєве зниження захворюваності тварин, є профілактика стресів. Заходи ґрунтуються на повноцінній годівлі поголів'я овець різних статевих груп, цілеспрямованій систематичній селекційно-племінній роботі, створенні відповідних умов утримання та догляду тварин і якісній організації ветеринарно-санітарних заходів. Комплекс заходів такого характеру запобігає, як правило, прояву таких захворювань, як авітамінози, анемії, мастити, дистрофія, бронхопневмонія, шлунково-кишкові розлади.

Серед захворювань незаразного і заразного характеру найбільші збитки вівчарству завдають хвороби органів травлення молодняку овець. Вони виникають, як правило, при згодовуванні ягнятам недоброякісних кормів, порушенні режиму годівлі, недостатній кількості у раціоні протеїну, мінеральних речовин і вітамінів, а також інших біологічно активних речовин, використанні комбікормів, призначених для інших видів тварин, наявності у кормах мікотоксинів, пестицидів, незадовільному мікрокліматі.

Для забезпечення ветеринарно-санітарного благополуччя в господарствах необхідно розробляти спеціальний план ветеринарно-санітарних та протиепізоотичних заходів і досліджень, профілактичних щеплень тварин з урахуванням конкретної епізоотичної обстановки, дезінфекції приміщень, дезінвазію поголів'я овець та заходів із дератизації, дезінсекції та ін.

Запобіжні щеплення вівцям необхідно робити переважно проти тих захворювань, які найбільш вірогідно можуть з'явитись на фермі. До них

належать: сибірка, хвороба Ауескі, некробактеріоз, бразот, анаеробна дизентерія ягнят, некротичний гепатит, інфекційна ентеротоксемія, інфекційний мастит, клостридіоз, інфекційна катаральна лихоманка, контагіозна ектима, копитна гниль та інші.

З метою контролю епізоотичного стану у господарствах необхідно щорічно проводити планові серологічні дослідження на бруцельоз, бруцелаовісну інфекцію (інфекційний епідидиміт баранів), хламідіоз, лістеріоз та інші захворювання, залежно від епізоотичного стану в регіоні.

Наслідками враження поголів'я овець гельмінтами є зниження продуктивності, виснаження, діарея, припинення росту, апатія, накопичення рідини в підчеревній зоні та в межах гортані, недокрів'я (анемія), дихання та рухів, (сухий) кашель, пригніченість, випадання вовни, порушення дихання, рухів та репродуктивної здатності, летальні випадки окремих тварин.

З метою попередження паразитарних захворювань, які викликаються личинками вольфартової мухи і запобіганню зараженню паразитами (вошами, кліщами) в обов'язковому порядку здійснюється профілактичне купання овець або використання препаратів івермектинового ряду. При виявленні даних захворювань проводять дегельмінтизацію або інші обов'язкові протипаразитарні обробки.

Разом з тим, необхідно постійно пам'ятати, що в собівартості виробництва продукції галузі вівчарства на ветеринарно-санітарні заходи необхідно передбачити кошти в розмірі 6,0– 10,0 % від загальних витрат на утримання овець [4,15].

Список літературних джерел

1. Товарознавча характеристика продукції вівчарства: монографія/ Ю.Г. Бургу. Полтава: ПУЕТ, 2012. 202 с.
2. Вдовиченко Ю.В., Вороненко В.І., Іовенко В.М., Жарук П.Г. та ін. Довідник з вівчарства. Нова Каховка. ПИЕЛ. 2017. 160 с.
3. Вівчарство. Посібник для працівників вівчарської галузі / Стапай П.В., Стахів Н.П., Смолянінова О.О., Тютюнник О.С. Рута, 2021. 164 с.
4. Гігієнічні вимоги до утримання та інфекційні захворювання овець і кіз (практичні рекомендації працівникам фермерських господарств) / О.А. Ткаченко, В.І. Похил, Р.В. Милостивий, Д.Ф. Милостива. Дніпро, 2017. 54 с.
5. Завийборода Д.І. Племінна робота у тонкорунному вівчарстві при формуванні м'ясності // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького. 2013. Т. 15. № 3(57). С. 171-174.
6. Інструкція з бонітування овець. Інструкція з ведення племінного обліку у вівчарстві та козівництві / [Д.М. Микитюк, А.М. Литовченко, О.В. Білоус та ін.]; Державний науково-виробничий концерн «Селекція». К., 2003. – 154 с.
7. Іовенко В.М., Вдовиченко Ю.В., Вороненко В.І. та ін. Вівчарство України / під. ред. В. М. Іовенко. К.: Аграрна наука, 2017. 675 с.
8. Мирось В.В. Вівчарство і козівництво: навч. посібник / В.В. Мирось, А.С. Фомінова; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва Харків: ХНАУ, 2009. 174 с.
9. М'ясо-молочне вівчарство: Підручник / В.М. Туринський, І.І. Антонік, Г.П. Бондаренко, В.І. Похил. За ред. В.М. Туринського. К: Грамота, 2010. 444 с.
10. Похил В.І. Використання м'ясних інтенсивних порід овець в зоні Придніпров'я / В.І. Похил, А.О. Гончар, О.В. Лесновська // Тваринництво України, 2011. №11.

11. Похил В.І. Особливості росту і розвитку молодняку інтенсивних генотипів різного походження / В.І. Похил, А.О. Гончаров // Науковий вісник «Асканія Нова». 2012. Вип. 5. Ч. 1. С. 164-170.

12. Похил В.І., Завийборода Д.І., Косякіна О.М. Сучасні завдання вівчарства Придніпров'я // Тваринництво України, 2012. №3. С. 2-3.

13. Похил В.І. Особливості росту і розвитку овець різних м'ясних генотипів / В.І.Похил, О.В. Лесновська О.В. // Тваринництво України, 2013. № 11. С. 7-10.

14. Похил В.І., Литвищенко Л.О. Стан та перспективи розвитку овець асканійської м'ясо-вовнової породи дніпропетровського типу // Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини: наук.-техн. бюлетень ІТ УААН. Харків, 2008. Вип. 16 (41). Ч. 1. С. 297-302.

15. Похил В.І. Основні найбільш небезпечні паразити овець / Практичні рекомендації / В.І Похил, Р.В. Милостивий, Д.Ф. Милостива Дніпро, 2017. 44с.

16. Похил В.І., Похил О.М., Лінський О.В., Голинська О.В. Промислове схрещування у вівчарстві // Науковий вісник НУБіП України: Серія «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва» 2018. С. 148-157.

17. Похил В.І., Похил О.М., Миколайчук Л.П. Методологічні основи формування м'ясного вівчарства України. Розвиток Придніпровського регіону: агроекологічний аспект: монографія / Під заг. ред. проф. А.С. Кобця; Дніпро: Ліра, 2021. С. 632-649.

18. Похил В.І., Миколайчук Л.П. М'ясна продуктивність молодняку овець різного походження, Theoretical and Applied Veterinary Medicine, 8(1), 26–30.

19. Програма селекції придніпровської м'ясної породи овець на період 2016-2020 рік / В.І. Похил, І.А. Помітун та ін. м. Дніпро, 2015. 80 с.

20. Селекція сільськогосподарських тварин / [Б.М. Гопка, В.П. Коваленко, Ю.Ф. Мельник та ін.]; за заг. ред. Ю.Ф. Мельника, В.П. Коваленка та А.М. Угнівенка. К.: 2007. 580 с.

21. Технологія виробництва продукції тваринництва / За ред. О.Т. Бусенка. К.: Вища освіта, 2005. 496 с.

22. Технологія виробництва продукції вівчарства (практикум) / В.І. Похил, І.А. Помітун, В.М. Туринський, Н.В. Богданова, О.М. Похил, Л.П. Миколайчук; за заг. ред. В.І. Похил. Дніпро, 2021. 218 с.

23. Технологія виробництва продукції вівчарства: навчальний посібник / В.І. Похил, І.А. Помітун, В.М. Туринський, Н.В. Богданова, О.М. Похил, Л.П. Миколайчук; за заг. ред. В.І. Похил. Дніпро, 2022. 256 с.

24. Технологія виробництва продукції вівчарства: Навчальний посібник / Туринський В.М., Антонік І.І., Бондаренко Г.П., Похил В.І. Дніпро, 2023. 443 с.

25. Туринський В.М., Похил В.І., Похил О.М. Особливості заводського типу овець ТОВ «Шаролезька вівця» // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природовикористання України. 2014. Вип. 190. С. 309-314.

26. Methods of improvement of the meat productivity of sheep / V.I. Pokhyl., L.P. Mykolaychuk // International Scientific Conference Scientific Development of New Eastern Europe. Riga, Latvia. 2019. С. 107-110.

Зміст

Вступ	3
Потенціал м'ясної продуктивності овець Дніпропетровської області	5
Використання промислового схрещування для підвищення м'ясної продуктивності овець	11
Ознаки відбору в стадах овець м'ясо-вовнового напрямку продуктивності	14
Технологія утримання овець	15
Загальні знання про годівлю овець	17
Технологія відгодівлі та нагулу ягнят	21
Ветеринарно-профілактичні заходи при утриманні овець	23
Список літературних джерел	26

Наукове видання

Похил Володимир Іванович
Туринський Василь Михайлович
Похил Олена Миколаївна
Павленко Роман Анатолійович
Кудрик Неоніла Анатоліївна
Таран Дмитро Володимирович

МЕТОДИ СТВОРЕННЯ ПОПУЛЯЦІЙ М'ЯСО-ВОВНОВИХ ОВЕЦЬ

Науково-практичні рекомендації

Відповідальний за випуск : Похил В.І.

Комп'ютерний набір і макетування: Рубан О.А.

Підписано до друку

Тираж 100 прим. Замовлення №___ ум. друк. арк.

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

м. Дніпро, вул. С. Єфремова, 25